

٤٥٩٩٢

مرکز توییت مدرس

مرکز اطلاعات
و
مدارک علمی ایران

واحد انتشارات

۴۸۶۹۳

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تربیت مدرس دانشگاه قم

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه دکتری

علوم قرآن و حدیث

۱۳۸۲ / ۴ / ۵

موضوع

سیمای طبیعت در قرآن

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین محمدعلی مهدوی راد

استادان مشاور: آية الله محمدهادی معرفت

حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمدباقر حجتی

نگارش: محمدحسن رستمی

سال تحصیلی ۸۰ - ۷۹

تشکر و قدر دانی:

با حمد و ستایش پروردگار متعال، که توفیق نگارش رساله حاضر را به اینجانب عنایت فرمود، بدینوسیله از استاد محترم راهنما حضرت حجة الاسلام و المسلمین محمدعلی مهدوی راد و استادان مشاور حضرت آية الله معرفت و حضرت حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمدباقر حجتی که قبول زحمت فرموده و راهنمایی و مشاورت رساله حاضر را به عهده گرفتند و همچنین از کلیه مسئولین و کارکنان مرکز تربیت مدرس دانشگاه قم تقدیر و تشکر می نمایم.

محمدحسن رستمی

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۳	جامعیت قرآن
۵	تاریخچه اجمالی انطباق قرآن با علوم تجربی و اعجاز علمی
۹	آیا همه علوم بشری در قرآن وجود دارد؟
۲۶	معنای طبیعت و تبیین موضوع بحث
۲۷	پیشینه بحث
۳۰	تأثیر طبیعت بر جسم و جان آدمی
۳۱	تأثیر طبیعت بر جسم و جان از نگاه دانشمندان مسلمان
۳۵	تأثیر آب‌ها بر جسم و جان از نگاه قرآن و روایات
۴۰	تأثیر هوا بر جسم و جان از نگاه قرآن و روایات
۴۶	تأثیر گیاهان بر جسم و جان در منظر قرآن و روایات
۵۵	بخش اول: طبیعت در دیدگاه جاهلی و مقایسه آن با قرآن
۵۵	فصل اول: بررسی دیدگاه جاهلی

۵۹	گزارشی از باورهای مصریان
۶۳	گزارشی از باورهای تمدن کلدی و آشور (بین‌النهرین)
۶۵	گزارشی از باورهای مردم فنیقیه
۶۵	گزارشی از باورهای مردم روم و یونان
۶۶	گزارشی از باورهای اعراب جاهلی
۷۵	فصل دوم: دیدگاه قرآن
۸۷	بخش دوم: طبیعت در عهدین و مقایسه آن با قرآن
۸۹	فصل اول: طبیعت در تورات
۸۹	موارد مشابهت
۹۴	موارد اختلاف
۱۱۱	فصل دوم: طبیعت در انجیل
۱۱۸	بخش سوم: اهداف قرآن از طرح مسائل طبیعی
۱۱۹	اثبات خالق و صانع متعال
۱۲۵	اثبات توحید و ربوبیت مطلقه خداوند بر تمامی هستی
۱۲۸	نشان دادن عظمت، قدرت، حکمت، علم و رحمت الهی
۱۳۳	ردّ اتهام فرزند داشتن خداوند
۱۳۷	اثبات معاد و حیات دوباره
۱۴۰	دلداری دادن به پیامبر اسلام ﷺ

۱۴۳	تشویق به استفاده از طبیعت و بهره‌وری از آن
۱۴۷	بیان مبدأ پیدایش و نحوه تکون موجودات و پدیده‌ها
۱۴۹	بیان نظم و انسجام و هدفداری طبیعت
۱۵۱	خوار شمردن منافقان و تحقیر آنان
۱۵۳	خوار کردن و سرزنش نمودن کافران
۱۵۶	تشویق مردم به ایمان و تقوی و انفاق در راه خداوند
۱۵۸	خبر دادن از پایان عالم مادی
۱۵۹	بزرگداشت دین اسلام و نشان دادن پیشرفت حیرت‌انگیز آن
بخش چهارم: آب، باران	
۱۶۵	
۱۶۸	اصل آب از آسمان
۱۷۰	دنیای نخستین از آب
۱۷۰	نقش بنیادین آب در ایجاد حیات
۱۷۲	باران
۱۷۴	فصل اول: بارش
۱۷۴	بارش باران از آسمان
۱۷۵	بارش باران از ابرهای فشرده
۱۷۵	بارش تگرگ از ابرهای کوهوار
۱۷۶	بارش‌های پی‌درپی از آسمان
۱۷۶	باران به‌هنگام

۱۷۶	..... بیرون آمدن باران از لابلاهای ابرهای متراکم
۱۷۹	..... فصل دوم: باران و ذخیره‌سازی آب
۱۷۹	..... اسکان آب باران در زیر زمین
۱۸۰	..... خروج آب باران از مراکز ذخیره شده در زمین
۱۸۰	..... ذخیره سازی باران کار خداوند است
۱۸۱	..... فصل سوم: باران رحمت الهی
۱۸۲	..... باران وسیله طهارت
۱۸۲	..... باران آب پربرکت
۱۸۲	..... باران گسترش رحمت خداوندی
۱۸۲	..... باران رزق الهی
۱۸۳	..... باران باعث خوشحالی
۱۸۳	..... باران مایه ثبات قدم و دلگرمی رزمندگان راه خدا
۱۸۳	..... نزول به اندازه باران
۱۸۳	..... معنویت باران
۱۸۷	..... فصل چهارم: باران و احیای زمین
۱۸۷	..... باران و زنده شدن دوباره سرزمین‌ها
۱۸۷	..... احیای زمین نشانه خداوند و مایه عبرت
۱۸۸	..... باران و جنبش و رشد زمین
۱۸۸	..... باران و شکافتن زمین
۱۹۱	..... فصل پنجم: باران و گیاهان

۱۹۱	باران و رویش انواع گیاهان
۱۹۲	باران و پدید آمدن باغهای سرسبز و میوه‌های رنگارنگ
۱۹۳	باران و مرتع‌ها
۱۹۳	باران و سرسبزی زمین
۱۹۵	فصل ششم: توحید و باران
۱۹۵	خداوند نازل‌کننده باران
۱۹۶	خداوند روزی‌دهنده از آسمان
۱۹۶	خداوند قراردهنده آب در زمین
۱۹۶	خداوند نوشاننده آب گوارا
۱۹۶	خداوند نگهدارنده آب
۱۹۷	خداوند فرستنده آب به سرزمین‌های خشک
۱۹۷	خداوند زنده‌کننده زمین
۱۹۷	فصل هفتم: معاد و باران
۱۹۹	فصل هشتم: باران و ضرب‌المثل

بخش پنجم: باد، ابر، رعد و برق ۲۰۴

۲۱۰	نقش باد در برانگیختن و پیدایش ابرها
۲۱۰	نقش باد در از هم گسیختن و حمل ابرها
۲۱۱	بادهای بارورکننده
۲۱۱	بادهای بشارت‌دهنده باران

۲۱۲	عبرت گرفتن از گردش بادها
۲۱۲	باد و عبرت از تاریخ گذشتگان
۲۱۲	باد و شناخت حالات و روانشناسی مردم
۲۱۳	باد و ضرب المثل
۲۱۳	ابره‌های باران‌زا
۲۱۵	بیرون آمدن باران از لابلای ابره‌های متراکم
۲۱۵	تشبیه ابر به کوه
۲۱۵	ابره‌های معلق در بین زمین و آسمان از نشانه‌های خداوندی
۲۱۶	رعد و برق
۲۱۶	آذرخش از آیات الهی
۲۱۶	بیم و امید در درخشش آذرخش
۲۱۶	درخشش خیره‌کننده آذرخش
۲۱۶	تشبیه دلهره منافقان به اضطراب ناشی از رعد و برق
۲۱۷	رعد تسبیح‌گوی خداوند
۲۲۰	بخش ششم: کوه‌ها
۲۲۷	کوه‌های رنگارنگ سزامند دقت و تأمل
۲۲۷	کوه‌ها میخ‌های زمین
۲۲۷	کوه‌ها لنگرهای زمین
۲۲۹	استقرار کوه‌ها در زمین از نشانه‌های خداوندی

- ۲۲۹ ..... حرکت ابرسان کوهها
- ۲۲۹ ..... کوه، خانه زنبور عسل
- ۲۲۹ ..... کوه پناهگاه آدمیان
- ۲۳۰ ..... کوه مظهر صلابت و استقامت
- ۲۳۱ ..... کوهها دارای قامتی برافراشته
- ۲۳۱ ..... متلاشی شدن کوه در برابر تجلی الهی
- ۲۳۱ ..... خشوع و فروتنی کوه در برابر قرآن
- ۲۳۱ ..... کوهها هم‌نوا با داود پیامبر ﷺ
- ۲۳۲ ..... سجده کوه در برابر خداوند
- ۲۳۲ ..... تشبیه ابرها به کوه
- ۲۳۲ ..... تشبیه موج دریا به کوه
- ۲۳۲ ..... متلاشی شدن کوهها در آستانه قیامت
- بخش هفتم: نهرها، چشمه‌ها** ۲۳۵
- ۲۳۷ ..... نهرها نعمت الهی برای بشر
- ۲۳۷ ..... نهر در تسخیر بشر
- ۲۳۷ ..... رابطه کوه و نهر
- ۲۳۸ ..... جریان نهرها دلیل توحید
- ۲۳۸ ..... جاری شدن نهر از دل سنگها
- ۲۳۹ ..... جاری شدن چشمه‌ها از نشانه‌های خداوندی

جاری شدن چشمه‌ها کمک الهی به انسان ۲۳۹

بخش هشتم: دریاها ۲۴۲

آثار و برکات دریا ۲۴۲

دریای شیرین و شور در کنار یکدیگر ۲۴۴

دریاها در آستانه قیامت ۲۴۴

بخش نهم: گیاهان ۲۵۰

گیاهان رزق و نعمت الهی ۲۵۲

گیاهان متاع زندگی ۲۵۲

جنگلها ۲۵۶

مرتع‌ها ۲۵۸

یادکرد گیاهان خاص و میوه‌ها در قرآن ۲۶۳

انار ۲۶۴

انجیر ۲۶۴

انگور ۲۶۵

پیاز ۲۶۶

ترنجبین ۲۶۶

کافور ۲۶۸

خارسم ۲۶۹

۲۷۰	خردل
۲۷۰	خرما
۲۷۲	خیار
۲۷۲	ریحان
۲۷۳	زقوم
۲۷۳	زنجبیل
۲۷۴	زیتون
۲۷۵	سدر
۲۷۵	سیر
۲۷۶	طوبی
۲۷۶	عدس
۲۷۶	کدو
۲۷۷	گز
۲۷۷	درخت مسواک
۲۷۷	موز

بخش دهم: حیوانات ۲۷۹

حقوق حیوانات ۲۷۹

یادکرد قرآن از حیوانات ۲۸۳

اسب ۲۸۴

۲۸۷	بز
۲۸۸	بلدرچین
۲۸۸	پرندگان
۲۹۱	پروانه
۲۹۲	پشه
۲۹۵	خوک
۲۹۵	چهارپایان
۳۰۲	درازگوش
۳۰۴	زنبور عسل
۳۱۳	سگ
۳۱۶	شپش
۳۱۶	شتر
۳۲۰	شیر
۳۲۰	عنکبوت
۳۲۱	فیل
۳۲۲	قاطر
۳۲۲	قورباغه
۳۲۲	کلاغ
۳۲۳	گاو
۳۲۴	گوساله

۳۲۴ ..... گری

۳۲۴ ..... گوسفند

۳۲۵ ..... ماهی

۳۲۵ ..... مگس

۳۲۶ ..... ملخ

۳۲۷ ..... مورچه

۳۲۹ ..... موریانه

۳۳۰ ..... میمون

۳۳۱ ..... مار

۳۳۲ ..... هدهد

۳۳۳ ..... منابع و مأخذ